

Zeljko Sabol je najmladi medu hrvatskim pesnicima za koje se moze reći da su afirmirani, da imaju izvestan pesnički renome, najčešće stečen uvrštanjem njihovih pesama u antologije hrvatske poezije. Roden je 1941. godine je već 1962. godine bio zastupljen u pozatoj Razlogovoj Antologiji sa deset pesama, godinu dana pre pojave njegove prve samostalne knjige stihova. Zbirka Dio po dio kojom se Sabol 1963. godine kompletirje predstavio čitalačkoj publici bila je jedna od najboljih pesničkih knjiga koje su se te godine kod nas pojavile; donela je sasvim formiranog zrelog pesnika koji je progovorio o svom svetu osobeno svojeglasno, bez mucavosti, dlemtakse uspalihernosti i retoričnosti. Među četredeset i devet sakupljene pesama u prvoj knjizi nalazi se i deset pesama iz Zuppine Antologije koje su uokosnici zbirke, u kojima je sadran pesnikov program obraćanja spoljnom, tudem svetu. Početni ciklus u knjizi, Voda oko bedema, sa četraest pesama, od kojih je osam iz antologije Pjesnici predstavlja preljud za razumevanje Sabolove poezije, za ulazak u svet njegovih opreka i zatvorenost u kojih se sprema velika, bespomoćna i uzadlina putovanja u pejzaže ukroćenih reči. Svak pristup pesniku zahteva puno razlažnjavanje i dešifrovanje simbola i misli iz Vode oko bedema gde je začet sistem opreka na kojima je pesnik nadgradio svoju novu knjigu stihova Opreke, obelodanjenu poslednjem dana decembra 1966. godine u izdanju zagrebačke Mladosti.

Početna pesma u ciklusu Voda oko bedema upoznaje nas sa pesnikovim svetom zatvorenosti i ogradenosti od spojnih stvari i pojava, od drugog nedohvatnog sveta koji mami putovanja — suprotog sveta do kojeg se ne ume stići jer bi dosezanjem i spajanjem sa pesnikom postao istovetan, bezazlen i jasan, jer sudbina više ne bi zavisila od njegovog neizvesnog postovanja. Dakle, Sabol se od početka opredelio za tumaćenje čovekove zatvorenosti u konturu sopstvenog sveta, njegove bađenosti u svet u kojem tuđina se svuda protiže, svet neprestanih poraza koji se ciklično obnavlja, kao i nesigurna putovanja određena konstantnim pesnikovim raspoloženjem bega iz podneblja u kojem je svaka pobeda po razlovi potevima, pred njihovim izvesnim beskrnjima.

Početni stihovi u knjizi:

U šumski koju ne doziva ruke s mojih prozora ponavlja se sve što smo već jednoma činili

ngageštavaju onaj oprečni svet u kojem se obnavljaju naša zbivanja, u kojem je utančena neka druga zatvorenost bedemima do kojih se ne može doći. U nedohvatnosti zbijanja drugog svela pesnik tka bijeg jelena tijekom na suprotnoj strani izlazi iz vode. U svojoj apsolutnoj osami on otkriva da pozuriti treba jer ne može se dugo ostati tako... Raspoloženje bega dominantan je motiv Sabolove poezije, na njemu je tkana izrazita kontekstualnost pesnika koji nastoji da svet razume pre svega u domenima raspoloženja, u situacijskoj isključenosti, zazidanosti u njemu, van

10-45115527

ŽELJKO SABOL

dohvata apstraktne, kvazifilozofische mislenosti, srođne mnogim mladim hrvatskim pesnicima. U pesmi Zid preda mnom Sabol razlaže svoj odnos prema oprečnom svetu:

*Zid preda mnom
trazi da ga nazovem
pravim imenom
a ja mu kažem samo jedno:
postojim li skriuen, jednako postojim*

Poslednji stih znači opstojanje i punu vrednost pesnikovog izolovanja u sopstvenoj osami. Impuls putovanja koji neumitno sledi i u ovu pesmu (*Putovanje bez puta jedina je opomena*) naznačava pesnikovu nepomerenost stanjem u kojemu je doveden svojim opredeljenjem za tražanje za rečju koja se ne ume izgovoriti — rečju koja je potpuno razgoljenje nejasnog sveta kojim smo okruženi i okuženi. U desetoj pesmi u ciklusu Sabol se jasno opredeljuje za bespomoćnost prevaražljenja svoje osame, jer:

*Ništa se ne može desiti
dok se nešte ruke ne usprave,
ali vraste u temelje, tko da ih ostobi*

Pojmovi zid, temelji, bedemi, voda oko bedema su ilustracija potpora pesniku da svoj zaunimni svet pretodi u zemaljske simbole, koji pojmovno znače ograde, prepreke, opreke čovekovom hrenju na beskrnjom jašnokom predelu na koji je osudjen.

Poslednja pesma u ciklusu Voda oko bedema, sa sažetu u simbol, jasno otkriva Sabolovu filozofiju bega:

*slijepo ptico
ne odlijeće se preko zida
u stobodu*

*dok zid postoji
uzlud teš letjeti*

Svak putovanje na koje se odlučujemo s nama da smo napred, da prevazilazimo svoju osamu učenjem slobode — zaluđeno je u svom začekuju. Dok je ograda svetom, svi su begovi uzadluni i jalovi. Iza bedema su bedemi, iza zida — zid, iza vode — voda. Siva rezignantnost, slična Mihaljevićevu tamnom humanizmu, učinjena je u Sabolove reči i boji njegovu poeziju tamnim bojama sutona, povremeno joj dajući odseve izrazite pesimističnosti. Da nije prisutnog imperativata putovanja u obliku knjige Željka Sabola, moglo bi se govoriti o privrženiku porazu, najzražitijem u mlađoj hrvatskoj poeziji.

Ciklus Piščanj sadrži dve izuzetno vredne pesme: *Tko je pri spomenu more i Ako izbjegi svoje vojske*, u kojima se ponovo da naštutiti Sabolova rezigrantnost, karakteristična za Vodu oko bedema. Pesme u poslednjem ciklusu naginju više lirske krojku i u njima je manje tenzije. U lirske miniaturama Čuju se krugovi na vodi i *Odbacili smo postolja* teško je prepoznati Sabola zamislenog nad bistvenim pejzažima, melanholičnog i sentimentalnog. Približujući se kraju pre knjige pesnik je sve setniji i dalji od svojih prvih otpora prema svetu.

Knjiga Opreke nije donela negaciju predaja, njih stava prema tudini rasutio po svekolikom svetu. Stih iz osme pesme ciklusa *Povijan vetrar: tek smo stigli a već nam je dajde* veza je između pre i druge knjige, a četvrta pesma iz prvog ciklusa Diova nadigraduje se na najbolje pesme iz Vode oko bedema. Ona nosi u sebi pripremu na oduševu putovanje, na dugu spremani pohod. Pesnik se pred put pita:

*a ti
gjeđe ćeš se ti skloniti
ako još je potreban ti zaklon*

svestan da je napuštanjem svojih temeljnih ogra da najednom ostao slobodan ali nezaštićen. A bez zakona se nema kudi. Čudni ratnici, koji se pretaju još iz prve knjige, bezrazložno se vijuju svetom:

i nisi ratnik budeš li preživio

Knjiga Opreke je izuzetno jaka u momentima pesnikove gnomici. Gnome kao:

*vraču ako prvom zatreba
vlastita pomoc
sve je suršeno*

ili:

*kad im polome sva oružja
protivnici se prepoznuju
ne ramje*

ili:

*sve što hoću oko mene traje
samo dok se rukom ne dodirne*

I sl. — govore o Sabolovoj umešnosti da sopstvenu misao sazme u simbol i da progovori — *zašto vise riječi u "ezotorni" svakodnevju* o zimudrenosti i lažnog psihologiziranja, njegova blaha i bistra mislenost je produkt osobengovana stava prema svetu i po tom je osobena i svojstvena samo njemu.

U knjizi Opreke interesantan je fenomen pravobitničnosti, strane prvoj knjizi pesama. U zbirci Dio po dio tek u pesmi *Tko* da bude kamen hagověštena izmena ritamskih struktura. Sa monotong poluprozognog govoru, Sabol je u većem delu pesama u Oprekama prešao na školovane ritmičke, deseteračke najčešće, nerimovane strukture, koje su dale novu boju i kvalitet njegovoj pesničkom govoru. Jedan je pesma gradeno je na interesantnim, za Sabola novim ritmičkim konceptima i u njima je povećana kolicičina tenzije.

Pesme: *Kako sam te nazivao jutrom, Drugi sam bio u dosihu s morem, Budje li ikada pokoren, Sad nam se sklanaju s puta i uzadlje će po tebi se zvati najbolje su u knjizi. Treba napomenuti da je u izboru Sabol bio dosta nekritičan. Odabavši preko stotinu pesama za udjel izbora je potpomočao Oprekama da budu različivije, ponekad monotonije, na časovne bledje. Knjiga Dio po dio je homogenija, iako manja — impasivnija, sa više sistematičnosti i udrženosti poruka. Stara Sabolova boljka da tehničkim sredstvima naglašava svoje poente, razvajajući stihove crticama (— — —), ponavljajući se u Oprekama kao balazi koji ometa doris pesme i čitaoca. Pesme u prozi, kojih je u Oprekama dva naest, otkrivaju nove mogućnosti izraza, drukčijeg, novog Sabola.*

Sabol je zreo pesnik, ali još u previranjima i stalnim traženjima novih mogućnosti govoru. Veliki nemirni putnici nastavljaju svoja neizvesna putovanja, na njima otkriva i obnovljenog sebe:

o čemu će pjevati onaj koji je sve savladao.

pero zubac

Knjževni imenik

Pod ovim podnebljem redovno izrastaju talentovane devojice koje beleže svoje prve spoznaje svetih pesama što znaju stvarno da uzmire i da razbude i uzdrmaju književno mrtvilo. Mi kao da u darovitim mladim pesnikinjama nikada nismo oskudevali. Neokrivljano sa nas, ne tako davno, taknuli rafinirani lirske treptaji „Vodenog cveta“ Jasne Melvinger, čudesna svežina i štedrost svakog stiha iz „Voleti“ Mirjane Stefanović, gorka simbolika i rana zrelost Stojanica Grozdanov, neponovljena ljupkost, supitlost, bogatstvo svetlosti govora. „Nestvarnih devojčica“ Marije Čudine, — ulazile su bez nade u končničku naše lirike te zburnjene, detinjaste gimnazistkinje, bez božnjaka da će skoro zašuteti. Pre knjige ovih dragocenih devojčica redovno su bile pesnička ostvarenja, jedinstvena u zbirku novog što doneša, — često knjige koje, kasnije, autori nisu umeli prevažiti.

Tu je sada prva knjiga mlade beogradske pesnikinje Tanje Kragujević. Još neprevršaj, nekoheroentna, ona je više nagovještaj nego celovito pesničko ostvarenje, više najava jednog talenta nego njegovog stvarna potvrda. Da na trideset i četvrtoj strani te knjige nije pesma *Vratio se Voloda*, moglo bi se govoriti o izvesnom bledilu, bezbožnosti pravog utisku pri susretu sa učinkovitim stihovima. Sama Volode, Tanja Kragujević sama na trenutku uspeva oštvariti sasvim nov život; najveći broj pesama je na razini simpatičnih setnina zapisa iz skrivenih brižljivo čuvanih sveski melanholičnih gimnazijalki.

Po datumima ispod pesama vidj se da su mnoge nastale u petnaestu, šesnaestu, sedamnaestu godinu pesnikinjeg poznanstva sa svetom, ali to može biti zaloga onima koji smatraju da su godine koje stope pred pesnicima obavezno garant zrelosti i ozbiljnosti. Talenat je samo propusnica za had literature, zaluđeno je očekivati i stalno očekivati dolazak pesničkog trenutka zrelosti, iznova verovati u talente koji rastu. O mogućnostima i perspektivi pesničkog razvoja Tanje Kragujević ne vredi govoriti. Mnoge smo tamente isuviše dugo čekali da bi se na pro-

mašnjima uverili da su pesnici najviše bili onda kada se u njih tek počinjalo verovati.

Negovanje lirske krojke specifično je obeležje pesničkog govora Tanje Kragujević. Najevice deo pesama upravo je lirske kroki izgovorenog sveta, onoga sveta koji nosimo više na dlanirovima u no sebi, sveta opažaja malih radosti i malih poznata. Nad svim što pesnikinji govor nadhvata je seta, tuga za detstvom, za neizgubljivost, za bezbržnjima. Od naslova do pesme do pesme Kragujevića ponese slike pesničkih medijalnih koji sem formalne lepoti ništa dublje ne govorje.

Možda me malo i voliš
a ja ni ne znam,
jer to je noć,
kad ja spavam.

Mnogi stihovi Kragujevićeve samo su ljudske, nijedan drugi atribut ne bi im odgovarao. Takođe, većina pesama su lirske medijalni koji sem formalne lepoti ništa dublje ne govorje.

Vestinu pesničkog zanata Tanja Kragujević je veoma dobro iščula. Nigde se ne može zapasti dilektantsko micanje ili napornje ujednačavanja ritamskih i melodijskih struktura. Od prvog do poslednjeg slova svaki stih je isciseljan, tečan i školovan; svaka strofa samostalna poetika celina. Umeštost vladanja recima koju Kragujevićeva poseduje prednala je pothoda u dublje poetske vode. Više nema mogućnosti ponavljanja: vraćanje na stare motive i stare izvore značilo bi potpuno osiromašenje imaginacije. Takve pesme o detinjstvu, o prvim ljubavima, o prvom večernjem izlasku, o trinaest sudobnih koraka do rođendanskog stola sa kolačima, može napisati samo neko ko je tek izdikljao iz detinjstvo. Trenuci

kada smo na zatonu detstva bogati su nejasnom tugom koja se ne zna obnoviti.

Kragujevićeva se koristi narrativnim metodom saopštavanja sveta. Ona skoro svaku pesmu ispisala:

*Srce je kucajno
na mom dlanu.
Onda
dala sam ti ruku
za trinest kraljeva
da stola sa kolačima.*

U skoro svakoj pesmi pesnikovo ego je osnova zbijanja, oko njega se sve vrti. Ego je devojčica koja zakoračuje u nezaposnut svet pomalo nesigurnim korakom i budnog nemirnog oka. Teška, bistra seta Tanje Kragujević koja zrači iz sečanja na rane nemire u malom gradu gde mirisi visokih bagrema saplitljive ptice posude nesvakidašnja moć sugestivnosti. Ta seta vrača čoveka u davno izbrisane pejzaže, pomaze mu da se preobratи u ranog, najčistijeg sebe.

Lirske miniaturine u knjizi su rede i odlikuju se koncinošću koja je drugim pesmama strana. U miniaturama se Kragujevićeva koristi kontrastima kao jedinošno spouznu između strofa i obično ih skončava poentama. Umeštost sažimanja emocije prisutna u kratkim pesmama govora da pesnikinja ume izbjeći suvišnu nativnost i deskripciju i da solidno vlada formom.

Vratio se Voloda je blagdanski trenutak u knjizi. To je valjda jedna od najlepših pesama o detinjstvu pisanim na srpsko-hrvatskom jeziku posle rata. Svaka reč je poznata i ukrasna. Čudni ratnici, koji se pretaju još iz prve knjige, bezrazložno se vijuju svetom: